

RPW/26315/2016 P
Data: 2016-04-29

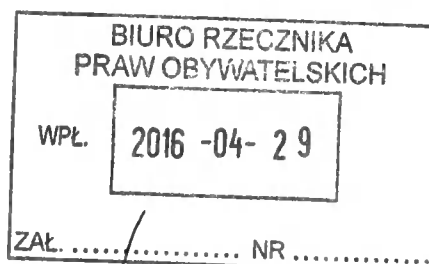

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

Warszawa, 21 kwietnia 2016 r.

DWKI-WSPE.5014.12.2016.KT

Pan Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Ministrze,

odpowiadając na pismo nr KMP.573.52.2014 z 21 stycznia 2016 r. w sprawie sytuacji nieletnich będących w ciąży oraz nieletnich matek, umieszczonych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW), uprzejmie informuję, że w pełni podzielam troskę Pana Rzecznika o zaspokojenie potrzeb resocjalizacyjnych i rodzinnych wychowanek placówek resocjalizacyjnych oraz zapewnienie możliwości budowania więzi nieletnich matek z dziećmi, także w przypadku pobytu dziewcząt w wymienionych placówkach.

Należy jednak zauważyć, iż - o ile kwestia małoletnich matek obejmuje szeroki aspekt prawny, społeczny i administracyjny - o tyle przedstawiony przez Pana Rzecznika problem, dotyczący nieletnich dziewcząt wobec których sąd rodzinny wydał postanowienie o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW, nie ma charakteru systemowego.

W wymiarze systemowym problem zapewnienia nieletnim matkom możliwości kontaktu z dzieckiem oraz kontynuowania procesu resocjalizacji został rozwiązany przez umożliwienie tworzenia w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej zawodowych specjalistycznych rodzin zastępczych. W rodzinach takich mogą być umieszczane dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 października o postępowaniu w sprawach nieletnich, a także małoletnie matki z dziećmi¹.

Wychowanki specjalistycznych zawodowych rodzin zastępczych, mając zapewnioną kontynuację procesu resocjalizacji oraz zaspokojone potrzeby bytowe, zdrowotne, edukacyjne i kulturalno-rekreacyjne w tej rodzinie², powracając do ogólnodostępnej szkoły macierzystej mają w niej zapewnioną realizację indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET), opracowanego na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego z uwagi na niedostosowanie społeczne, przez szkołę macierzystą we współpracy z MOW. Tak więc mają one zapewnione kontynuowanie procesu

¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2015 r. poz.332) – art. 59.

² Art. 33 pkt. 3 j.w.

resocjalizacji w swoim środowisku, wraz z realizacją IPET i kontynuacją kształcenia.

Analizując zasięg problemu w odniesieniu do placówek systemu oświaty należy nadmienić, że kwestia nieletnich matek w MOW dotyczy w skali roku około 18 – 20 wychowanek, zaś procentowo od lat odsetek dziewcząt w ciąży i nieletnich matek łącznie oscyluje około 10% umieszczonych w tych ośrodkach dziewcząt.

W badaniach przeprowadzonych na zlecenie MEN w roku 2014 przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE), w ośrodkach przeznaczonych jedynie dla dziewcząt, problem ciąży i macierzyństwa dotyczył 85 wychowanek MOW, z których 21 nieletnich będących matkami przebywało w MOW po urodzeniu dziecka, natomiast ich dzieci zostały przekazane opiekunom prawnym, wskazanym przez sąd rodzinny.

W badaniach przeprowadzonych w 2015 r. w przedmiotowej sprawie zostały zebrane informacje ze wszystkich MOW przeznaczonych dla dziewcząt, a także z ośrodków koedukacyjnych. Zgodnie z uzyskanymi danymi we wszystkich ośrodkach MOW przebywało łącznie 126 ciężarnych dziewcząt. Spośród nich jedynie 18 wychowanek powróciło do MOW po urodzeniu dziecka, natomiast ich dzieci zostały przekazane opiekunom prawnym, wskazanym przez sąd rodzinny.

Zarówno specyfika stosowanych rozwiązań, jak i skala problemu, nie wydają się zatem uzasadniać rzeczywistej potrzeby skonstruowania nowego rozwiązania systemowego, wskazują natomiast na potrzebę konsekwentnego wdrażania istniejącego, wskazanego powyżej rozwiązania umożliwiającego zaspokojenie potrzeb resocjalizacyjnych i rodzinnych wychowanek MOW będących matkami, w tym zapewnienia możliwości budowania więzi nieletnich matek z dziećmi.

Wyniki przeprowadzonej w środowisku MOW w -2014 r. szerokiej dyskusji w przedmiotowej kwestii wskazały, iż celowe wydaje się rozszerzenie istniejących możliwości umieszczania nieletnich matek z dziećmi w wyspecjalizowanej rodzinie zastępczej (resocjalizacyjnej) i jednocześnie zapewnienie kontynuowania procesu resocjalizacji w szkole macierzystej.

Debata powyższa pozwoliła na sformułowanie wniosków i rekomendacji dotyczących funkcjonowania placówek. Wskazały one, iż:

- Sytuacja nieletnich w ciąży przebywających w MOW oraz nieletnich matek wymagała wprowadzenia nowych regulacji prawnych.

Regulacje te zostały już wprowadzone w przepisach rozporządzenia w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach³.

Wprowadzono przepisy wskazujące, że młodzieżowy ośrodek wychowawczy może wskazać w statucie szczególne obszary swojej działalności, ukierunkowane na rozwiązywanie określonych problemów wychowanków⁴. Wśród tych obszarów w przypadku młodzieżowych ośrodków wychowawczych wskazano rozwiązywanie problemów wychowanek będących nieletnimi matkami. Nieletnie matki poza bagażem dotychczasowych doświadczeń skutkujących umieszczeniem w ośrodku, stają bowiem w obliczu obowiązków i problemów związanych z przyjęciem odpowiedzialnej, nowej dla nich roli opiekunki małego dziecka. Ośrodki będą obowiązane zapewnić nieletniej wychowance w ciąży odpowiednią opiekę i przygotowanie do roli rodzicielskiej⁵.

Intencją ustawodawcy nie było jednak umożliwienie przebywania noworodków, niemowląt i małych dzieci wraz z nieletnimi matkami w MOW, lecz umożliwienie nieletniej matce, w miarę możliwości, udziału w sprawowaniu opieki nad dzieckiem. Rozwiązanie takie zostało wypracowane z uwagi na przedstawione powyżej rekomendacje środowiska resocjalizacyjnego, a także w związku z dalszymi kwestiami, które pozwolę sobie pokrótce przedstawić.

Nieletnie umieszczane są w MOW na podstawie orzeczenia sądu rodzinnego o zastosowaniu środka wychowawczego, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶. Zasady działania MOW oraz jego zadania określają przepisy rozporządzenia w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach⁷ oraz przepisy rozporządzenia w sprawie ramowych statutów placówek publicznych⁸.

Działania edukacyjne, wychowawcze i resocjalizacyjne realizowane w tych placówkach koncentrują się przede wszystkim na: eliminowaniu przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego, umożliwieniu ukończenia szkoły i zdobycia kwalifikacji zawodowych, zapewnieniu wszechstronnej opieki i pomocy w zakresie pokonania trudności, które stały się przyczyną niedostosowania społecznego, zmiany społecznej hierarchii wartości

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. poz. 1872).

⁴ § 14 ust 2 i § 18 ust. 2 ww. rozporządzenia.

⁵ § 18 ww. rozporządzenia.

⁶ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2014 r., poz. 382, z późn. zm.).

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 109, poz. 631) , a od 1 września 2016 r. przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. poz. 1872).

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. Nr 52, poz. 466).

w kierunku przyswojenia norm społeczno-moralnych, wdrożeniu do samodzielności i obowiązkowości, rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień, jako czynników sprzyjających korekcy zaburzeń osobowości, nabywaniu umiejętności współżycia w grupie rówieśniczej, radzenia sobie z agresją i uzależnieniami, przygotowaniu do samodzielnego życia i pracy zawodowej, przygotowaniu warunków sprzyjających powrotowi do środowiska rodzinnego i społecznego w miejscu zamieszkania.

- Rozwiązaniem pożądanym jest umieszczenie nieletniej wraz z dzieckiem w zawodowej specjalistycznej rodzinie zastępczej.

Takie rodziny funkcjonują w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Zastanawiają zatem działania zmierzające do lokowania nieletniej matki z dzieckiem w placówce, której specyfika stoi w sprzeczności z wymogiem zapewnienia dziecku bezpiecznego środowiska. Aktualnie rozwiązanie to nie jest powszechnie wdrażane z uwagi na zbyt małą liczbę takich rodzin zastępczych na terenie kraju.

- Inną możliwością - postulowaną i realizowaną przez część placówek MOW - jest umieszczanie noworodka w pobliskim pogotowiu opiekuńczym przy pozostawieniu nieletniej w MOW i zapewnieniu jej częstego, codziennego kontaktu z dzieckiem i sprawowania nad nim osobistej opieki.

Barierą w powszechnym zastosowaniu tego rozwiązania jest brak odpowiedniej liczby tego typu instytucji znajdujących się w bliskiej odległości od MOW i małej liczby miejsc dla niemowląt w pogotowiacz, które to miejsca muszą zostać odpowiednio zagospodarowane pomiędzy noworodki matek przebywających w MOW i inne matki ze środowiska lokalnego.

- Zwrócono uwagę, iż tworzenie osobnej grupy dla matek z dziećmi w jednej/kilku placówkach lub jednego MOW specjalizującego się w opiece nad matką z dzieckiem rodziłoby problemy adaptacyjne związane ze zmianą dotychczasowego ośrodka i potrzebę budowania po raz kolejny zaplecza emocjonalno-socjalnego na czas po opuszczeniu ośrodka przez matkę i dziecko (wychowanki mogą przebywać w MOW do ukończenia 18 r.ż.).

Rozważano także inne liczne aspekty przedmiotowej kwestii, w tym dotyczące sytuacji, w której niemowlę przekazane jest pod opiekę rodzinie pochodzenia matki. Wówczas istnieje potrzeba ścisłej współpracy z rodziną pochodzenia nieletniej i mobilizowanie jej zasobów, jeżeli mogą stanowić wsparcie, z uwagi na fakt, że niezależnie od długości pobytu w placówce ostatecznie młoda matka powróci do środowiska lokalnego. Analizowano możliwości wcześniejszego rozpoczęcia procedury usamodzielnienia dla tej grupy wychowanek.

Jednocześnie poruszane były kwestie, czy i w jakim stopniu środowisko placówki resocjalizacyjnej jest odpowiednie do pobytu i wychowania małego dziecka lub jakie warunki musi spełniać MOW, by mogły przebywać w nim niemowlęta i małe dzieci (w kontekście przywołanych poniżej wyników badań krajowego konsultanta ds. psychiatrii dziecięcej).

Zwrócono uwagę na dbałość o to, by ciąża, macierzyństwo i samo niemowlę nie było traktowane przez wychowankę i/lub kadrę placówki instrumentalnie, jako narzędzie resocjalizacji i rozważano istotne implikacje pobytu niemowląt w MOW – w tym zmianę charakteru placówki na opiekuńczo-wychowawczą, (z uwagi na konieczność sprawowania opieki nad dzieckiem, kiedy nieletnia realizuje obowiązek szkolny, czyli podczas zajęć szkolnych, resocjalizacyjnych, nauki własnej; zapewnienia opieki nad dzieckiem w przypadku samowolnego oddalenia się wychowanki) i wątpliwości związane z urlopowaniem nieletniej matki będącej jednocześnie wychowanką placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Jak wielokrotnie podnoszono w toku debat dotyczących tego problemu, w placówkach resocjalizacyjnych systemu oświaty znajdują się wyłącznie wychowanki do 18 r.ż., a więc niepełnoletnie. W związku z powyższym decyzje w sprawie postępowania w sytuacji macierzyństwa tych wychowanek podejmuje sąd rodzinny, wskazując opiekuna prawnego dziecka. Ponadto władzę rodzicielską nad wychowankami sprawują rodzice (opiekunowie prawni), którzy zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, mają wyłączne prawo do decydowania o swoim niepełnoletnim dziecku, o ile nie zostanie im ono ograniczone lub nie zostaną go pozbawieni.

Ponadto, zgodnie z przepisami ustawy o systemie oświaty⁹, system oświaty nie obejmuje dzieci poniżej 2,5 roku życia¹⁰, czyli poniżej wieku wychowania przedszkolnego. Jest to materia znajdująca się w kompetencjach Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Warto zauważyć, iż w szkołach i placówkach systemu oświaty, w tym w MOW, opieka pielęgniarska i lekarska dla wychowanków jest udzielana jedynie na mocy przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, czyli w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej. W aktualnym stanie prawnym w MOW nie ma możliwości zapewnienia noworodkom i małym dzieciom niezbędnej opieki medycznej. Ośrodki MOW nie są bowiem placówkami zabezpieczenia społecznego, ani służby zdrowia i jako takie nie są przygotowane do realizacji zadań zastępujących funkcje rodzinne, w tym w szczególności nie są przystosowane do sprawowania opieki, w tym opieki medycznej, nad małym dzieckiem.

Należy również mieć na względzie problem bezpieczeństwa noworodków i małych dzieci umieszczanych w środowisku MOW, w kontekście nasilenia w tej grupie wiekowej problemów emocjonalnych i rozwojowych oraz skoncentrowania problemów związanych z zaburzeniami i chorobami psychicznymi występującymi wśród wychowanków ośrodków. Dyrektorzy MOW oceniają szacunkowo, że pomocy psychiatrycznej i psychoterapeutycznej wymaga około 30% wychowanków. Natomiast zdaniem Krajowego Konsultanta do Spraw Psychiatrii Dziecięcej prof. dr hab. Tomasza Wolańczyka problem

⁹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r., poz. 2156, z późn.zm.).

¹⁰ Z wyjątkiem dzieci objętych zajęciami wczesnego wspomagania rozwoju, którymi obejmowane są dzieci od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole, zgodnie z art. 71b ust. 2a ustawy o systemie oświaty.

dotyczy około 70% wychowanków MOW – co stanowi poważny problem z punktu widzenia bezpieczeństwa małych dzieci umieszczonych w tym środowisku. Taką skalę problemu wskazał Krajowy Konsultant, w oparciu o przeprowadzone badania, na spotkaniu dotyczącym opieki psychiatrycznej i psychologicznej dla wychowanków MOW, zorganizowanym w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w 2012 r.

Inicjatywy realizowane w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych przeznaczonych dla dziewcząt, umożliwiające nieletnim wychowankom przygotowanie się do roli świadomego i odpowiedzialnego rodzica, stanowią istotne wzbogacenie formuły realizacji zadań tych placówek. Zważywszy na specyficzną grupę adresatów tych działań stanowią one istotny element pracy MOW. Są wśród nich także działania łączące działania resocjalizacyjne ze współpracą z placówkami pieczy zastępczej i rodzinami zastępczymi w bezpośredniej bliskości MOW.

Faktem znaczącym dla rozwiązywania kwestii połączenia oddziaływań resocjalizacyjnych wobec nieletniej z umożliwieniem jej opieki nad dzieckiem, stała się możliwość kontynuowania przez wychowanki resocjalizacji po powrocie do środowiska rodzinnego, w formie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET).

W tym kontekście w odniesieniu do placówek systemu oświaty organizacja pobytu nieletnich matek z dziećmi w MOW nie wydaje się optymalnym rozwiązaniem systemowym. Nieletnie ciężarne wychowanki i matki powracają do domów rodzinnych, jeśli rodziny są w stanie zapewnić im opiekę. Wychowanki te, powracając do szkoły macierzystej mają w niej zapewnioną realizację indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, opracowanego na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego z uwagi na niedostosowanie społeczne, przez szkołę macierzystą we współpracy z MOW. Tak więc mają one zapewnione kontynuowanie procesu resocjalizacji w swoim środowisku, wraz z kontynuacją kształcenia w szkole macierzystej.

Nieletnie wychowanki umieszczone w domu samotnej matki i realizujące obowiązek szkolny lub obowiązek nauki w szkołach macierzystych (lub obwodowych) mają w tych szkołach także możliwość kontynuowania resocjalizacji w formie realizacji IPET, opracowanego we współpracy szkoły i MOW.

W związku z indywidualizacją procesu edukacji i wprowadzeniem do szkół obowiązku przygotowywania i wdrażania IPET w odniesieniu do wszystkich uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego nie jest uzasadniony argument o braku możliwości kontynuowania procesu resocjalizacji w szkole macierzystej.

W sytuacji, kiedy wychowanka młodzieżowego ośrodka wychowawczego urodzi dziecko, może zostać umieszczona w specjalistycznej rodzinie zastępczej, gdzie ma zapewniony także proces resocjalizacji. Należy podkreślić, że także w takiej sytuacji wychowanka, powracając do szkoły ogólnodostępnej, będzie

miała w niej zapewnioną realizację indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, opracowanego na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wydane z uwagi na niedostosowanie społeczne.

W Polsce istnieją systemy wspierania rodzin i pieczy zastępczej oraz pomocy społecznej. Realizacja zadań stricte dotyczących tego obszaru przez placówki systemu oświaty, wyspecjalizowane w zakresie realizacji innych zadań, czyli oddziaływań resocjalizacyjno-wychowawczych, nie wydaje się w tej sytuacji zabiegiem uzasadnionym. Zarówno przeniesienie zadania opiekuńczego do innego systemu, jak powielanie zadań w tym zakresie przez inny system nie wydaje się rozwiązaniem racjonalnym.

Przyjmując do wiadomości informacje o niedostatecznej liczbie wyspecjalizowanych rodzin zastępczych oraz nieprzygotowania placówek wyżej wymienionych systemów do realizacji zadania sprawowania opieki nad nieletnimi matkami (stanowisko Fundacji po Drugie) wydaje się rozwiązaniem celowym przygotowanie tych podmiotów do realizacji zadania, znajdującego się w zakresie ich kompetencji.

Niewątpliwie w toku tych prac wskazana jest jak najpełniejsza współpraca wszystkich resortów, w kompetencjach których znajdują się problemy społeczne. Ministerstwo Edukacji Narodowej ze swej strony podejmie wszelkie działania, aby zapewnić zarówno nieletnim matkom, jak i będącym w ciąży wychowankom MOW, optymalny przebieg procesu resocjalizacji oraz optymalne warunki pobytu tak, by udział w sprawowaniu opieki nad dzieckiem był możliwy.

Z wyrazami szacunku,

Z upoważnienia
MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ
Teresa Wargocka
Sekretarz Stanu
/ – podpisany cyfrowo/

Potwierdzam zgodność kopii wydruku z dokumentem elektronicznym:

Identyfikator dokumentu	329543.830885.819681
Nazwa dokumentu	odp. dla RPO - Minister - z upoważnienia.docx
Tytuł dokumentu	odp. dla RPO - Minister - z upoważnienia.docx
Sygnatura dokumentu	
Data dokumentu	
Skrót dokumentu	2F135B116A9DEB5CD15CB329BD2A6524651D9B45
Wersja dokumentu	1.19
Data podpisu	2016-04-21 13:55:14
Podpisane przez	Teresa Anna Wargocka Sekretarz Stanu

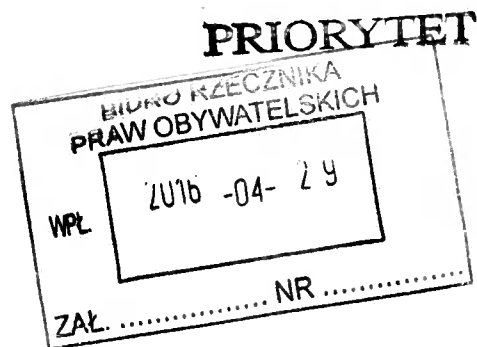
EZD 3.17.114.516.2160

Data wydruku: 2016-04-21

Autor wydruku: Tyczka Katarzyna (Główny Specjalista)

**MINISTERSTWO
EDUKACJI NARODOWEJ**
00-918 Warszawa, al. J. Ch. Szucha 25
tel. 22 34-74-100

**OPŁATA POBRANA
TAXE PERCUE - POLOGNE**
umowa nr ID 329979
z Poczta Polska S.A. z dnia 31 marca 2016 r.
nadano w FUP Warszawa 133

DWKI-WSPE.5014.12.2016.KT 151562 2016-04-21
00 PRIORYTET

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77
00 - 090 Warszawa

2016-04-21 129951